

OM människovärdet

Vilgot Sjöman har med "Jag är nyfiken — gul" gjort en vad han kallar politisk dokumentärfilm utan att han, som han själv lär ha sagt, förstår sig på politik. I sådant fall kunde väl en som inte förstår film få recensera den. Men det får räcka med en reflexion.

Annars är det ofta upplysande att läsa filmrecensioner, särskilt av så-

Thede Palm

dana skapelser som är pretentiösa. Vissa skribenter gör i andrutna medlopp allt för att visa hur man kan röra sig i ett tomrum. Sjömans film föranleder mycken radikal beundran. Därför var det förbryllande då en annars ganska radikal skribent i en ansedd stockholms-tidning reagerade på en punkt. Han ifrågasatte allvarligt det konstnärligt berättigade i att låta det unga paret i filmen ha samlag uppe i Sveriges äldsta ek.

Detta förstod jag inte. Har recensenten aldrig sett aporna på Skan-

sen? De gör just så. De gör också andra saker. I filmen får man alltså se en skådespelare ett par gånger stå och kasta vatten (jag använder fortfarande i skrift det uttrycket). Det var en del av den konstnärliga bilden. Illusionen av apornas värld blev fullständig.

Hr Sjöman behöver inte förklara detta: han är etablerat vänstervrängd och kan motse en belöning av statsmedel från Svenska filminstitutet. Å andra sidan har han svårt att försvara det. I varje fall inte med orden *naturalia non sunt turpia*, ty det är latin, ett gammalt och alltså reaktionärt språk. Han kan inte heller påstå att han verkligen avsett att göra en film om människor och inte om apor. I så fall har hans dokumentärfilm blivit ett dokument om hans misslyckande.

Människan har nämligen i motsats till djuren en förmåga att, om hon vill, hålla en viss stil, att iakttaga en viss värdighet. Hr Sjöman kanske inte bryr sig om vare sig det ena eller det andra: han är möjligen en förkämpe för pornografien som livsstil. Så skapar han människan, om inte till sin avbild så i varje fall till en vrångbild. Men att alla som lånat sina kroppar — om själar är det ju inte tal i sammanhanget — åt hans filmskapande skulle vara totalt renons på både

stolthet och självkritik, det förefaller otroligt. Någon måste väl, vid något tillfälle, med en rysning ha tänkt tillbaka och undrat vart värdigheten som människa tagit vägen.

Förr ansågs det omoraliskt att utnyttja en människa som ett medel. En filmproducent, som ger uttryck för sina s. k. konstnärliga behov genom att förnedra en annan, skulle alltså vara delaktig i en omoralisk handling. Denna definition på moral går visst tillbaka på en formulering av Kant. Liksom moralen är Kant sannolikt inte aktuell i nya vänsterkretsar. Men också där måste man väl på något sätt skilja mellan äkta och falskt, mellan sant och osant. Det skulle vara intressant att veta var gränsen går, var en filmproducent känner det som en osanning och förnedrande för sig själv att framställa en annan konstnär, som han utnyttjar, berövat sitt människovärde.

Lögner, liksom allt som skär, brukar lämna sår efter sig. Ingen av oss lever helt sant, och därför är vi också ärriga. Men hur djupt måste lögnen gå för att den skall

göra ont, inte bara för en medmänniska utan också för den som begagnar den? För en tid sedan steg ett statsråd upp och talade, och snart nog kunde hon i riksdagen beslås med att med lögnen som vapen ha angripit, inte ett system som hon ogillade, utan en enskild, namngiven människa. Hennes uppträdande var omdömeslöst, men vad som väckte avsmak var också bristen på värdighet. Aktningen för den som fått en hög ställning och utnyttjar den så kan inte bli stor. Hur mycket självaktning som finns kvar i ensliga stunder är naturligtvis vederbörandes ensak.

Inom arbetarrörelsen sjöngs förr i världen en kampsång, som hette Arbetets söner och som gick på melodien Upp genom luften, bort över haven. Statsrådet borde kanske samla vissa med henne likatänkande kulturarbetare — så kallas de, märkligt nog — omkring sig och med allvar sjunga den sången. Där förekommer nämligen raden "Människovärdet vi fordra tillbaka". Den fordran får vi snart alla börja ställa.